

УДК 626.82 (477.75)
DOI: 10.26661/swfh-2017-49-004

П. В. Сацький

БУДІВНИЦТВО ВЕРХНЬО-ІНГУЛЕЦЬКОЇ І НИЖНЬО-ІНГУЛЕЦЬКОЇ СИСТЕМ ЗРОШУВАННЯ ПІВДНЯ УКРАЇНИ І ЗАКЛАДЕННЯ ПЕРСПЕКТИВ ГОСПОДАРСЬКОГО ОСВОЄННЯ ПІВДНЯ УКРАЇНИ І ПІВНІЧНИХ РАЙОНІВ КРИМУ (1950–1953 рр.)

Після завершення Другої світової війни в СРСР розгортається нова хвиля “будівництва комунізму”, в результаті якої мало бути забезпечено відбудову індустрії й забезпечення ресурсної бази в європейській частині радянського Союзу на випадок війни. Таким “будівництвом комунізму” стає розпочате на підставі постанови Ради Міністрів СРСР і ЦК ВКП(б) від 20 вересня 1950 р. будівництво Каховської ГЕС і Південно-Українського і Північно-Кримського каналів та системи зрошування південних районів України і північних районів Криму. Протягом першого етапу реалізації проекту будівництва каналів безпосередньо будівництво системи зрошування було розпочато лише реалізацією проекту зведення Верхньо-Інгулецької і Нижньо-Інгулецької систем, які мали локальне значення. Будівництво цих локальних систем зрошування було свого роду “пробним проектом”, на основі реалізації якого мало бути відпрацьовано розбудову інших локальних систем зрошування в рамках масштабного “будівництва комунізму”. Також, на основі кадрового потенціалу, який мало бути підготовлено при будівництві й введенні в експлуатацію Верхньо-Інгулецької і Нижньо-Інгулецької систем зрошування передбачалось забезпечувати систему зрошування в решті південних районів України і північних районів Криму. Тобто, на цій локальній системі передбачалось відпрацювати механізми введення в експлуатацію всіх об'єктів масштабного проекту. Тому керівництво УРСР надавало значної уваги будівництву цієї локальної системи зрошування. Будівництво Верхньо-Інгулецької і Нижньо-Інгулецької систем зрошування заклало передумови для соціально-економічної інтеграції Криму із Україною іще до включення Кримського півострова до УРСР.

Ключові слова: будівництво Південно-Українського і Північно-Кримського каналів, будівництво Верхньо-Інгулецької і Нижньо-Інгулецької систем зрошування, машинне зрошування, проектування.

Будівництво Верхньо-Інгулецької і Нижньо-Інгулецької систем зрошування було частиною “будови комунізму”, будівництва Південно-Українського і Північно-Кримського каналів, започаткованого на підставі постанови Ради Міністрів СРСР і ЦК ВКП(б) від 20 вересня 1950 р. Зведення цих локальних об'єктів проекту системи зрошування на півдні України, на відміну від інших в рамках будівництва Південно-Українського каналу, реально розпочалося й здійснювалось. Навколо питання будівництва решти об'єктів системи зрошування півдня України і півночі Криму у 1952 р. розгорнулася дискусія на урядовому рівні щодо доцільності їх зведення. У першу чергу ця дискусія стосувалась питання зведення Південно-Українського каналу і ряду водосховищ із яких мав здійснюватися забір води для системи зрошування і подачі в Північно-Кримський канал. Будівництво Верхньо-Інгулецької і Нижньо-Інгулецької систем зрошування зробило процес формування єдиного господарського комплексу в територіальних рамках півдня України і півночі Криму незворотнім, оскільки дискусія щодо сільськогосподарського освоєння цих територій стає принципово недоцільною. Крім того, аграрний розвиток півдня України закладав передумови для активізації процесу господарського освоєння Криму на базі результатів цієї політики в межах півостровом областях УРСР. Це стало одним із факторів, які мотивували радянське керівництво передати Криму до складу УРСР. Тому, не зважаючи на локальний характер і значення Верхньо-Інгулецької і Нижньо-Інгулецької систем зрошування, їх будівництво відіграло вагомий стратегічний роль у створенні інфраструктурних артерій, котрими було інтегровано Крим до економічної та інфраструктурної системи України. Будівництво цих систем зрошування стало своєрідним полігоном, на якому відпрацьовувалась технологія будівництва об'єктів такого типу, а такої технології в УРСР на момент будівництва Південно-Українського і Північно-Кримського каналів іще не було освоєно. Із початком будівництва перших локальних систем зрошування на території УРСР було підготовлено кадри й освоєно технології гідробудівництва, які далі могли використовуватися при будівництві подібних об'єктів на території не лише України, а й Криму.

Процес будівництва і значення зведення Верхньо-Інгулецької і Нижньо-Інгулецької систем зрошування в південних регіонах України висвітлювалося в літературі економічного і технічного спрямування періоду будівництва Каховської ГЕС і Південно-Українського та Північно-Кримського каналів[1; 2]. Але література відповідного періоду, у тому числі й наукового змісту, носила пропагандивний характер і висвітлювала запланований економічний ефект від реалізації планів будівництва. У ході реалізації планів будівництва об'єктів Південно-Українського і Північно-Кримського каналів та системи зрошування південних районів України і північних районів Криму протягом 1951-1952 рр. постало питання про внесення вагомих коректив у плани будівництва. У цей період відбувається будівництво робітничих поселень, транспортної інфраструктури, соціальних об'єктів тощо. Також, у 1951-1951 рр. розпочалося будівництво локальних систем зрошування у південних районах УРСР, а саме Верхньо-Інгулецької та Нижньо-Інгулецької. У зв'язку зі змінами в планів щодо будівництва Південно-Українського каналу проблема планування і будівництва окремих об'єктів у рамках передбаченого постановою від 20 вересня 1950 р. дослідниками не розглядалась.

Але слід звернути увагу на аналіз дослідниками радянського періоду економічного ефекту від побудови систем зрошування у південних районах України у розвитку сільського господарства [3]. Окремо варто відзначити роботи, які присвячено дослідженню планування розміщення населених пунктів і демографічної динаміки південних регіонів України у ході будівництва локальних систем зрошування [4]. Проте, стан економіки Херсонської й Миколаївської областей УРСР у період повоєнної відбудови перебував у надзвичайно складному становищі, особливо сільського господарства. За кліматичних умов південних районів України традиційна для СРСР пізньосталінського періоду колгоспна система не могла забезпечити ефективне використання трудових і матеріальних ресурсів задля модернізації аграрного виробництва, на що звернули увагу українські дослідники наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст.[5; 6] Таким чином, аналізуючи дослідження господарського життя південних регіонів України у 1950-ті рр., очевидними є радикальні якісні зміни в сільському господарстві цих регіонів, які відбуваються завдяки будівництву систем зрошування. Ці якісні зміни мали важливе значення для забезпечення у подальшому Криму продовольством і створення умов для заселення переселенцями й закладення передумов соціально-економічного розвитку на півострові. У світлі останніх політичних подій навколо Криму дослідження проблематики господарського освоєння південних районів України і північних районів Криму набуває актуальності, оскільки у ході реалізації цих проектів закладалися передумови господарського освоєння Криму і його соціально-економічної інтеграції із Україною до входження півострова до складу УРСР у 1954 р.

Метою статті є дослідження процесів, пов'язаних із проектування і будівництвом в рамках зведення Південно-Українського каналу і системи зрошування півдня України Верхньо-Інгулецької і Нижньо-Інгулецької систем зрошування, а також значення цього процесу у формуванні цілісного господарського комплексу півдня України і Криму.

Проектування Верхньо-Інгулецької і Нижньо-Інгулецької систем зрошування розпочинається у 1951 р., будівництво здійснювалося Головним Управлінням “Укрводбуд” Міністерства бавовництва СРСР. Проект постанови Ради Міністрів СРСР, у якому фіксувалися строки представлення проектної документації по будівництву Верхньо-Інгулецької і Нижньо-Інгулецької систем зрошування, представлено на розгляд Голові Ради Міністрів СРСР Й. Сталіну разом із листом від імені Голови Ради Міністрів УРСР Д. Коротченка, Першого Секретаря ЦК КП(б)У Л. Мельникова, Голови Кримського облвиконкому С. Постовалова, Міністра бавовництва СРСР У. Юсупова і Секретаря Кримського обкому ВКП(б) П. Тітова [7, арк. 1]. У тексті проекту постанови було передбачено, що подача проектів по будівництву Південно-Українського і Північно-Кримського каналів та системи зрошування півдня України і півночі Криму має відбуватися у такій послідовності: Південно-Українського каналу – до 1 січня 1952 р.; каналу по трасі Асканія-Нова – Каховка – на 1 березня 1952 р.; машинного зрошування Дніпро-Інгулецького масиву – на 1 жовтня 1952 р.; Машинне зрошування Інгулецького масиву: Верхньо-Інгулецького – на 1 липня 1951 р., а Нижньо-Інгулецького – на 1 жовтня 1951 р.; систем зрошування і обводнення Південно-Українського каналу – на 1 січня 1953 р.; водосховища і гідроелектростанції на річці Молочній – на 1 січня 1952 р.; Північно-Кримського каналу – на 1 липня 1952 р.; систем зрошування і обводнення Північно-Кримського каналу – на 1 січня 1953 р.[8, арк. 5]. Тобто, проектом було передбачено зарозумілого масиву машинним способом і його проектування мало бути завершено раніше ніж проектування усіх інших об'єктів у рамках будівництва Південно-Українського, Північно-Кримського каналів та системи зрошування півдня України і півночі Криму. Цей масив мав стати свого роду експериментальним, оскільки його проектування мало стати першим і за цими проектами мало розпочатися будівництво перших об'єктів в рамках будови Південно-Українського каналу. Тому до будівництва Інгулецької системи зрошування і була прикута особлива увага керівництва УРСР і СРСР.

На нараді партійно-господарського активу будівельників Південно-Українського і Північно-Кримського каналів, яка відбулась 9-10 червня 1951 р. в Запоріжжі, головний інженер “Укрводбуду” Н. В. Сімаков, виступаючи, заявив про важливість введення в експлуатацію системи зрошування на 100 тис. га. На його думку, паралельно із процесом будівництва Південно-Українського і Північно-Кримського каналів та системи зрошування півдня України і півночі Криму, експлуатуючи систему зрошування у 100 тис. га, створюються можливості для підготовки достатньої кількості водокористувачів та водних працівників, яких можливо буде задіяти на обслуговуванні системи зрошування півдня України і для Криму[9; арк. 45]. Отже, впровадження у експлуатацію першої системи зрошування мало важливе значення для підготовки кваліфікованих працівників і тому керівництво УРСР і СРСР надавало значної уваги цьому питанню. На цій же нараді директор Інституту “Укргіпроводбавовна” Міністерства бавовництва СРСР Я. Кузнець, висвітлюючи стан проектного забезпечення будівництва каналів і системи зрошування та обводнення, заявив про завершення пошукових робіт по Верхньо-Інгулецькому масиву зрошування, геологічних робіт, проектування мережі й насосних станцій, а також про те, що у стані завершення проектування електропостачання насосних станцій [9, арк. 69]. Тобто, процес проектного забезпечення будівництва цього початкового масиву зрошування здійснювався проектним інститутом в УРСР самостійно, котрий, зважаючи на командно-адміністративну систему пізньосталінського періоду, перебував у формальному підпорядкуванні Міністерства бавовництва СРСР, будучи переданий у його підпорядкування напередодні цієї доповіді для проектування будівництва Південно-Українського і Північно-Кримського каналів. Питання проектного забезпечення будівництва Верхньо-Інгулецької і Нижньо-Інгулецької систем зрошування вирішувалося, як випливає із доповіді С. Кузнеця, автономно від участі урядових і проектних організацій з Москви, оскільки для проектування основної траси каналу і її вибору необхідно було дочекатися висловлення позиції академіка С. Жука.

Проте, питання про створення будівельно-монтажних управлінь для будівництва локальних систем зрошування було вирішено лише на початок 1953 р., коли ставиться питання перед Секретарем ЦК КПРС

Г. Маленковим про створення при трьох новозаснованих будівельно-монтажних управліннях політичних відділів. Мова йшла про такі управління як: Ново-Київське, яке мало здійснювати будівництво Краснозначенської зрошувальної системи на площі 229 тис. га, Красно-Маяцьке, для будівництва Дніпро-Інгулецької системи зрошування на площі 80 тис. га, Каірського, для будівництва Сірогозької зрошувальної системи на площі 80 тис. га. [10, арк. 21]. Труднощі із початком будівництва Верхньо-Інгулецької і Нижньо-Інгулецької систем зрошування виникають у 1952 р. в зв'язку із затримками затвердження проектною документації по цих об'єктах. Так, за доповіддю начальника "Укрводбуду" А. Бочкіна на 1 січня 1952 р. було розроблено план зрошення і освоєння зрошуваних земель у південних областях України і в північних районах Криму площею 1,5 млн. га, підготовано проектні завдання зрошування Верхньо-Інгулецького масиву (100 тис. га) і Нижньо-Інгулецького (86 тис. га), розроблено проектне завдання Південно-Українського каналу. Проте, оскільки ці проектні завдання не було розглянуто Радою Міністрів СРСР, а це не давало змоги для розгорнути процес будівництва цих об'єктів [11, арк. 77]. На 5 березня 1952 р. у доповідній записці Першому Секретареві ЦК КП(б) Л. Мельникову начальник "Укрводбуду" А. Бочкін і начальник політичного управління цієї організації М. Штефан повідомляли чому відбувається відставання у виконанні плану будівництва, пояснюючи це тим, що не затверджено проектні завдання по Верхньо-Інгулецькому і Нижньо-Інгулецькому масивам, Сімферопольському водосховищу і технічні проекти по зрошуванню Кам'яного Поду [12, арк. 122]. Не зважаючи на затягування із затвердженням розробленої проектною документації по будівництву об'єктів Південно-Українського, Північно-Кримського каналів та зрошування земель півдня України і півночі Криму на 1952 р. у народно-господарському плані СРСР було передбачено капіталовкладення на будівництво окремих із цих об'єктів. Так, за даними доповідної записки А. Бочкіна і М. Штефана, на 1952 р. для будівництва Південно-Українського і Північно-Кримського каналів було передбачено капіталовкладення у сумі 220 млн. рублів, із них на будівельно-монтажні роботи було передбачено 150 млн. рублів, на придбання засобів виробництва і транспорту 62 млн. рублів, решта на інші потреби. Із загальної суми капіталовкладень на будівництво об'єктів зрошування Інгулецького масиву було передбачено 40 млн. рублів, 16,1 млн. рублів на будівництво зрошувальної системи Кам'яного Поду і 15 млн. рублів на будівництво Сімферопольського водосховища [12, арк. 108]. За даними цієї доповідної записки, на будівництво об'єктів Інгулецького масиву зрошування планом було передбачено найбільші обсяги вкладень порівняно із іншими об'єктами будівництва Південно-Українського і Північно-Кримського каналів.

Проектні завдання по Верхньо-Інгулецькій і Нижньо-Інгулецькій системам зрошування були готові вже на червень 1951 р., а, отже, протягом тривалого періоду їх не було затверджено Радою Міністрів СРСР, і будівництво розгорнулося лише на початок 1953 р. Затримки із затвердженням проектних завдань відбувалися паралельно із затримками по фінансовому забезпеченню будівництва Південно-Українського і Північно-Кримського каналів та системи зрошування півдня України і півночі Криму.

У 1952 р. затримки будівництва Південно-Українського і Північно-Кримського каналів та системи зрошування земель півдня України мають явно штучний характер. Істинні передумови цих затримок визначити доволі складно і можливими є лише припущення щодо них, проте, можливим є встановлення наслідків цих затримок. Під час затримок у процесі затвердження проектною документації й фінансового забезпечення будівництва об'єктів Південно-Українського і Північно-Кримського каналів у 1952 р. розгортається кампанія своєрідного "пошуку винних". Ця кампанія у 1952 р. охоплює, здебільшого систему відносин між Радою Міністрів і ЦК КП(б)У та керівництвом "Укрводбуду". Так, у липні 1952 р. в Інформації Завідувача відділом будівництва і будматеріалів ЦК КП(б)У П. Мацуї Першому Секретареві Л. Мельникову про роботу "Дніпробуду" і "Укрводбуду" у відставанні від планів будівництва було визначено винними начальника "Укрводбуду" А. Бочкіна і головного інженера Н. Сімакова. Зокрема, відзначалося, що керівники "Укрводбуду" погано підготувалися до виконання основних робіт по будівництву Верхньо-Інгулецької і Нижньо-Інгулецької систем зрошування, не вивчили завчасно представлену на затвердження технічну інформацію, не ознайомили із нею інженерно-технічний персонал і не підготували практичних положень про початок виконання робіт [13, арк. 64]. Винними у затримках будівництва було встановлено саме цих посадових осіб не зважаючи на постійні сигнали з їх сторони щодо затримок у процесі затвердження вже підготованої проектною документації, а також щодо затримок у виділенні фінансових ресурсів для будівництва. Проте, очевидним є оперативний контроль за будівництвом саме Верхньо-Інгулецької і Нижньо-Інгулецької зрошувальних систем та значний інтерес до цих об'єктів. Отже, для керівництва УРСР питання започаткування роботи системи зрошування півдня України мало важливе значення.

У грудні 1952 р. у доповіді Й. Сталіну Голови Ради Міністрів УРСР Д. Коротченка і Першого Секретаря ЦК КП(б)У Л. Мельникова йшлося, що вже освоєно на будівництві 300 млн. рублів, створено підсобно-виробничу базу, побудовано житловий фонд, культурно-побутові об'єкти, дороги, лінії зв'язку й електропередач. Усе це в доповіді означено як виконання підготовчих робіт по будівництву каналів і системи зрошування. Окремо зазначалося, що розпочато основні роботи по будівництву Верхньо-Інгулецького і Кам'яно-Подського масивів зрошування, а також Сімферопольського водосховища [14, арк. 232]. Отже, по усіх основних об'єктах будівництва Південно-Українського і Північно-Кримського каналів та системи зрошування півдня України, крім вищезазначених протягом 1951-1952 рр. було проведено лише підготовчі роботи і це були саме роботи по облаштуванню поселень, які планувалися як поселення для робітників, а також соціально-побутової, транспортної та іншої інфраструктури, підведеної до цих поселень. Як видно із цих даних, підготовчий етап будівництва каналів передбачав створення передумов для подальшого господарського освоєння зрошуваних територій і поселення відігравали саме роль населених пунктів навколо яких повинні були закладатися майбутні господарства. Проте, "Укрводбуд" на кінець 1952 р. так і не

розпочав будівництво основних об'єктів, в саме, Південно-Українського і Північно-Кримського каналів, але було розпочато будівництво об'єктів локального значення, причому паралельно в УРСР (у межах до 1954 р.) і в Криму.

У 1952 р. було розпочато роботи по зведенню Сімферопольського водосховища, будівництво якого мало значення для водопостачання міста Сімферополя і для будівництва Сімферопольської електростанції на річці Салгір. Також, здійснюється будівництво зрошувальних систем у південних регіонах України з метою оперативного розгортання їх сільськогосподарського освоєння. Слід відзначити, що перспективи господарського розвитку Криму мали також важливе значення для керівництва УРСР, не зважаючи, що півострів на період початкового етапу будівництва Південно-Українського і Північно-Кримського каналів перебував у складі РРФСР [15, арк. 73-74]. Відповідно, у доповіді Й. Сталіну керівники УРСР зазначали про результати роботи в Криму як про територію, економічний розвиток якої фактично перебував у їх компетенції. Далі у доповіді відзначалися труднощі із фінансовим забезпеченням будівництва, які не давали змоги у повному обсязі розгорнути будівельні роботи. За даними, наданими Й. Сталіну, на будівництво об'єктів "Укрводбуду" за кошторисом Міністерства бавовництва СРСР було передбачено освоєння 12 мільярдів рублів, із цієї суми у 1951 р. було асигновано лише 100 млн. рублів, у 1952 р. 220 млн. рублів, а на 1953 р. було намічено виділення 300 млн. рублів [14, арк. 232]. Тобто, керівництво УРСР, мотивуючи початком основних будівельних робіт по Верхньо-Інгулецькій системі зрошування та інших локальних об'єктах, ставить питання про необхідність збільшення асигнувань. Також знову було відзначено надзвичайно повільне затвердження проектною документації Міністерством бавовництва СРСР.

Із початком будівництва безпосередньо об'єктів зрошування і обводнення в рамках будівництва Південно-Українського каналу, Північно-Українського каналу та системи зрошування півдня України і півночі Криму відбувається затримка, зважаючи, що завершення будівництва планувалося до 1957 р. Але на лютий 1953 р. "Укрводбудом" було розгорнуто процес виконання основних робіт по будівництву Верхньо-Інгулецької і Нижньо-Інгулецької систем зрошування і, за даними, викладеними Першим Секретарем ЦК КПУ Л. Мельниковим, у зверненні до Міністра бавовництва СРСР У. Юсупова, ця система зрошування мала бути збудованою на площі 186 тис. га. По цьому об'єкту будівництва були в наявності затверджені проекти і фінансово-кошторисні розрахунки. У зверненні до Міністра бавовництва СРСР Л. Мельников просив дозволу на створення з дозволу Ради Міністрів СРСР апаратів дирекцій Верхньо-Інгулецької і Нижньо-Інгулецької систем зрошування з метою забезпечення контролю за якістю будівництва і підготовки експлуатаційних кадрів й освоєння зрошуваних земель. Ці апарати дирекцій планувалося у майбутньому трансформувати у Управління по експлуатації цих зрошуваних систем [16, арк. 33]. Тобто, фактично, ЦК КПУ здійснювало повний контроль процесу будівництва перших систем зрошування і, відповідно, проводило кадрову й організаційну політику її експлуатації. Подальший процес господарського освоєння земель півдня України і півночі Криму мав здійснюватися, спираючись на організаційні й кадрові напрацювання по Верхньо-Інгулецькій і Нижньо-Інгулецькій системам зрошування. Будівництво цих систем зрошування не мало постраждати в результаті ініційованого академіком С. Жуком перегляду варіанту зрошування земель півдня України на предмет вибору між самотічним і машинним варіантами, оскільки функціонування Верхньо-Інгулецької і Нижньо-Інгулецької систем мало забезпечуватися саме машинним способом.

Отже, процес підготовки проектів і будівництва Верхньо-Інгулецької і Нижньо-Інгулецької систем зрошування на півдні України мали стати своєрідним полігоном для набуття і апробації досвіду зведення подібних систем в Україні та в Криму. На базі цієї системи зрошування планувалась і здійснювалась підготовка кадрів для водного господарства України і Криму. Не зважаючи на затримки у будівництві об'єктів Південно-Українського і Північно-Кримського каналів, зведення Верхньо-Інгулецької та Нижньо-Інгулецької систем зрошування в південних регіонах України зберігало свою актуальність. Процес господарського освоєння південних регіонів України ставав незворотним і в його ході закладалися передумови для активного господарського освоєння південних регіонів Криму. Отже, для подальшого дослідження постають проблеми використання закладеної на півдні України бази для якісних соціально-економічних змін на Кримському півострові у подальшому.

Джерела та література

1. Ананьев А. Н. Великая стройка коммунизма на Днепре (Южно-Украинский и Северо-Крымский каналы). Стенограмма публичной лекции, прочитанной в Центральном лектории Общества в Москве / А. Н. Ананьев. – М: Издательство "Знание", 1952. – 21 с.
2. Зарубаев Н. В. Великие преобразования на юге Украины и в северном Крыму / Н. В. Зарубаев. – Ленинград: Ленинградское газетно-журнальное и книжное издательство, 1952. – С. 70-72, 100.
3. Глущенко Л. И., Масюченко В. Е. Индустриальное развитие сельского хозяйства Херсонщины / Л. И. Глущенко, В. Е. Масюченко. – Симферополь: Издательство "Таврия", 1982. – С. 26-33.
4. Лугина В. Ф. Размещение перспективных населенных пунктов и использование их территории в условиях южной степи УССР (на примере Херсонской области): Автореф. дис... к-та экон. наук: 08.00.05/ Харьковский ордена Трудового Красного знамени сельскохозяйственный институт имени В. В. Докучаева. – Харьков, 1972. – 14 с.
5. Пилявец Ю. Г. Колхозы Украины в восстановительный период: проблемы и трудности (1943-1950 гг.): Автореф. дис... к-та ист. наук: 07.00.02/ Ин-тут истории Украины АН Украины. – К., 1992. – 12 с.
6. Історія українського селянства. Нариси в 2-х томах / Відп. ред. В. А. Смолій. – К.: Наукова думка, 2006. – Т. 2. – С. 359-378.
7. Товарищу Сталину И. В. (від – П. С.) Мельникова Л., Коротченко Д., Постовалова С., Юсупова У., Тітова П. Жовтень 1950 // ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 24. – Спр. 908.
8. Проект письма на имя товарища Сталина И. В. и Постановления С.М. Союза ССР "О мероприятиях по обеспечению выполнения постановления С. М. СССР о строительстве Южно-Украинского канала, Северо-Крымского канала и об

- орошення земель южных районов Украины и северных районов Крыма”. Жовтень 1950 р. // ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 24. – Спр. 908.
9. Стенограмма первого совещания партийно-хозяйственного актива строителей Южно-Украинского и Северо-Крымского каналов “Укрводстрой” от 9-10 июня 1951 года. Запорожье // ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 24. – Спр. 1358.
 10. Секретарю ЦК КПСС Г. Маленкову (від – П. С.) Секретаря ЦК КП України Л. Мельникова. 3 февраля 1953 года // ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 24. – Спр. 2893.
 11. О ходе строительства Южно-Украинского канала и мерах, обеспечивающих выполнение производственного плана в 1952 году. А. Бочкин. 12.11.52 г. // ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 24. – Спр. 1773.
 12. Секретарю ЦК КП(б)У тов. Мельникову Л. Г. Докладная записка (від – П. С.) Начальника Укрводстроя Бочкина, начальника политотдела Штефана. 5 марта 1952 г. Москва // ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 24. – Спр. 1773.
 13. Секретарю ЦК КП(б)У товарищу Мельникову Л. Г. Информация о работе Укрводстроя и Днепростроя с 30 июня по 7 июля 1952 года (від – П. С.) Зав. отделом ЦК КП(б)У по строительству и стройматериалам Мацуй. 7 июля 1952 г. // ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 24. – Спр. 1774.
 14. Товарищу Сталину И. В. (від – П. С.) Председателя Совета Министров УССР Д. Коротченко, Секретаря ЦК КП України Л. Мельникова. Декабрь 1952 года // ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 24. – Спр. 1774.
 15. Председателю Совета Министров УССР товарищу Коротченко Д. А., Секретарю ЦК КП(б)У Мельникову Л. Г. Начальника Главного Управления строительства Южно-Украинского и Северо-Крымского каналов “Укрводстроя” А. Бочкина и Начальника Сталинской ж. д. директор-полковника движения К. Коломийцева. 23 мая 1951 г. // ЦДАГО України. – Ф. Р-2. – Оп. 8. – Спр. 2414.
 16. Министру хлопководства СССР товарищу Юсупову У. Ю. (від – П. С.) Секретаря ЦК КП України Л. Мельникова. 12 февраля 1953 года // ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 24. – Спр. 2893.

Satskyi P. The building of the Upper-Inguletska and Lower-Inguletska irrigation systems in the south of Ukraine and creating opportunities for the development southern Ukraine and northern areas of Crimea (1950-1953)

After the end of World War II the second wave of the “construction of communism” has started at the end of which the reconstruction of the industry was supposed to start and the supply of the resource base in the European part of the Soviet Union in case of war. Thus, “the construction of the communism” has began on the basis of the resolution of the Council of Ministers of USSR and the Central Committee of Communist party of Ukraine starting from the 20th of September 1950. At this period of time the building of The Kakhovka Hydroelectric Station and the Southern-Ukrainian and Northern-Crimea channels and the irrigation system of the Southern regions of Ukraine and the Northern regions of the Crimea. The goal of the realisation of this large-scale project was to fulfil the combining of a number of local energetic systems into the single Southern energetic region, to supply the conditions for the agricultural settling of the Southern regions of Ukrainian SSR and the Northern regions of the Crimea area (at that time a part of Russian Federation), and also the conditions for the development of the water transport. The building of the Southern-Ukrainian and Northern-Crimea channels also had a strategic goal – creating the conditions for making the settlements and organisation of the agricultural production. That is why the realisation of the project of the channels building started from the workers’ settlements, which were supposed to create the beginning of the settlement of the South of Ukraine and the North of the Crimea. During the first stage of the realisation of the project of the channels building the construction of the irrigation system was started after the realisation of the project of the building of the Upper-Inguletska and Lower-Inguletska systems, which had local impact. The building of these local systems of irrigation was a kind of a “probation project,” on the basis of the realisation of which there was supposed to be worked out the building of other local systems of irrigation in terms of the large-scale “building of communism.” Also on the basis of the work force potential, which was supposed to be created and when commissioning the Upper-Inguletska and Lower-Inguletska systems of irrigation there was also a plan to supply the Southern regions of Ukraine and Northern regions of the Crimea with the irrigation system. There was a plan to work out the mechanism of commissioning of all large-scale projects on this local system. That is why the leadership of Ukrainian SSR paid a lot of attention to the building of this local system of irrigation. The building of the Upper-Inguletska and Lower-Inguletska systems of irrigation created the conditions for the social-economic integration of the Crimea with Ukraine before the inclusion of the Crimea peninsula into Ukrainian SSR.

Key words: construction of South-Ukrainian and North-Crimea channels, the building of the Upper-Inguletska and Lower-Inguletska systems, technical irrigation, designing.